

Банчо Банов

Сто шедьоври на баснята
(Предговор и послеслов)

ДРЕВНА, НО НЕОСТАРЯВАЩА

Иван Андреевич Крилов, великият руски баснописец, казва, че истината се понася по-леко, когато е полуткрита. Тази лукава изповед на поета изразява може би най-добре басненото изкуство. То е преди всичко достоверност, умение да се посочват нещата, явленията и хората такива, каквито са, независимо че на мнозина подобно изображение няма да се хареса. Като се прибави, че въпросните неща, явления и хора обикновено не са изобщо за харесване, става ясно защо баснята предпочита да говори за тях по свой начин, веднъж повече, друг път по-малко забулено. Тя си слага маски на животни, играе с алегии, препраща към асоциации. Но това са само външни и прозрачни одеяния. Най-важното е, че истината неотменимо присъства в нея. И се разбира от всички, както и да е загатната. Защото една глътка е достатъчна, за да се разпознае горчивият вкус на морето.

С други думи, баснята е сатирична поезия. В критичния поглед към действителността е нейната сила и с него тя прониква в човешката душевност и утвърждава високите си изисквания за лично и обществено поведение. Поради тази своя същност, както и поради широката демократичност на изразните си средства, остри или насмешливи, винаги занимателни и образно-реалистични, тя е била много отдавна спътница на човека и е стигнала, древна, но неостаряваща, в нашите дни.

Трябва обаче да се уточни, че има и становища, които отричат на баснята всякакви поетични права и виждат нейната стойност единствено в сбитостта и простотата на измислената случка с животни. Според тях главното е да се каже едно, за да се разбере друго, и отличителното в баснята е добре намереното сравнение, а не изразяването на жизнени факти, чувства и схващания. Някои пък стоят на позицията, че този вид творчество е ценен само когато има политически характер и иносказателността е предопределена от граждански условия, които пречат за пряка изява.

Не е необходимо да се оспорват споменатите разногласия. Всяко от тях осветлява всъщност отделни страни от многоликото и сложно изкуство на баснята. При това то се е проявявало в различни области на човешките интереси и макар че е показвало склонността си към грозното и недостойното, е извървяло дълъг път на развитие, докато защити своето поетическо и сатирично предназначение. Наложило се е да минат цели

столетия.

Както се знае, баснята се е родила в далечната древност, в кръга на кратките устни разкази за животни, които е създавало въображението на народите. Древноримският поет Бабрий пише в стихотворението си „Пролог, посвещение на Бранх“, че е дошла от „златните дни на човечеството, когато зверовете са умеели с разбираем глас да водят разговори“, приказвал е „и камъкът, и иглите на елата“, за моряка „е бил понятен езика на рибите“ и „думите на врабчето“ са били ясни за орача. Но по-точно може да се каже, че първите баснени сюжети са известни от древногръцката литература през VIII – VII век преди нашата ера, съчинявали са ги писатели-разказвачи като Архилох, Симонид и Стезихор. В своя окончателен вид и с голямата си привлекателност баснята се появява обаче едно столетие по-късно, свързана завинаги е творчеството на знаменития Езоп. При него жанрът придобива и яркостта на художественото внушение, и дълбочината на философската мисъл, и своеобразието на един нравствен кодекс, и не на последно място, безкомпромисното осъждане на злото, на насилието, на нечовешкото у човека.

За самия Езоп няма много сведения. Прието е да се смята, че е бил фригиец, от Мала Азия, че външният му вид е бил едва ли не уродлив и че е живял дълги години като роб на не дотам умния философ Ксант, когото неведнъж посрамвал за съжденията му, лишени от жизнено съдържание. При тези полемики именно Езоп си служил със своите простички, но изключително находчиви истории, които доказвали бързо и безспорно неговата правота. Те се харесвали на хората, защото отразявали собствените им мисли, разнасяли се от уста на уста и спечелили на Езоп огромна слава. Въпреки предимно назидателния си характер немалка част от тях поразяват и досега най-вече с изобличението, което прозира още в тъканта на разказваната баснена случка. Достатъчно е да се припомни само за агнето, което мътило водата на вълка, или за мухите, които не се отлепвали от меда. Откровеността и острият език на Езоп са станали причина и за трагичния му край. Изпратен да занесе дарове на делфийските жреци, той им казал своя басня, от която очевидно се е разбирало отношението му към техните занятия. Жреците поставили скришом скъп предмет от Аполоновия храм в торбата на поета, обвинили го в светотатствена кражба и го хвърлили от една висока скала.

В литературата басните на Езоп, създателя на басненото изкуство, не са познати с първоначалния си текст, в авторския си оригинал. Превърнали се в народно достояние, те почват да се записват след цели две столетия, а се събират в отделен сборник след още близо сто години.

Преразказани в стихове на латински език от Федър през I век на нашата ера, те получават нова известност, разпространяват се в Европа, допълват се с други сюжети и жанрът постепенно намира своето място в литературния живот на различни страни. През тия времена, трябва да се отбележи, баснята навлиза твърде широко и в тогавашните школи като средство за литературно поучение. Това е една от причините, поради която вниманието се отправя главно към поучителната страна на жанра и го води, за съжаление, към сухота и схематичност, към ограничаване в рамките на възпитателните цели, морално-етичните познания и критериите за добродетелност. В повечето случаи тези елементи стават същност на басненото творчество и заглушават до голяма степен неговия сатиричен глас.

Такива са басните на византийските писатели, между които най-значителен е Игнатий Дякон от VIII – IX век, такъв е византийският сборник „Басни“ на Синтипа. С дидактична насоченост са баснените творби на английския поет Александър Некам от XII век, на немския реформатор Мартин Лютер и майстерзингера Ханс Закс от XVI век, на холандеца Якоб Катс от XVII век и много други. Морализаторски са по същество и познатите от онова време древно-индийски басни в сборника „Панчатантра“ (III – IV век), разпространил се в арабския си преразказ „Калила и Димна“ в страните на Изтока, преведен и известен в Русия през XV век под названието „Стефанит и Ихнилат“.

Заедно с това обаче не може да се каже, че гневното жило на жанра изчезва напълно. То проличава в отделни творби на различните литератури, открива се в сатиричната тенденция на басните, писани от автори като например полския поет Николай Рей от XVI век и французина Бонавентура Депенере, също от XVI век.

С течението на столетията идват годините за нов разцвет на баснята, за ново и много по-голямо обогатяване на нейното изкуство.

Особено важен и плодотворен е периодът на развитие, който тя преживява по времето на френския класицизъм в творчеството на Жан дьо Лафонтен. Той е баснописецът, издигнал баснята до висотата на истинската поезия. Дванадесетте му сборника излизат между 1668 и 1694 година. В тях за първи път баснените сюжети се разработват с поетични средства, с емоционалност и живописност, персонажи са индивидуализирани, в постъпките им е отразен и характерът на тогавашната епоха, и общо духът на френския народ. Всяка басня на Лафонтен е своеобразна реалистична картина на хората и нравите, художественото обобщение се ражда естествено и спонтанно от поетическия рисунък като поука

или сатирически присмех. С конфликтността в случките, с целенасочеността в действията на героите басните му са наистина „разнообразна и обширна стоактна комедия“, както самият той ги нарича. Също така за първи път той внася в жанра лиричното начало, дълбоката вътрешна ангажираност, изповедността. Достоянство на неговите басни е поетическата им връзка с гражданската лирика и философската поезия. С тези свои нови черти басненото изкуство придобива нови творчески територии, нова мащабност и сила.

Лафонтен дава на баснята и някои новости в стихотворната форма. Той въвежда в нея различните по дължина редове и с „неправилния стих“ постига по-изразителна гъвкавост на речта, разговорност на диалога и възможност да се поставят, където е нужно, смислови или комедийни акценти.

Преобразованията, направени от блестящия майстор и даже защитени твърде подробно като естетически принципи в авторския предговор на една от неговите книги, определят в много голяма степен по-нататъшния път на баснята. С тях укрепва неизтощимата ѝ жизненост и се изгражда здравата основа в творчеството на почти всички по-късни баснописци. Автори като Боасар и Флориан във Фракция, Ириарте и Саманиехо в Испания, Гелерт в Германия, Едуард Мур в Англия допринасят за развитието ѝ със своята изобретателност в сюжетите и с яркия си поетичен почерк. Любопитно е, че един от образите, създаден в басня от XVIII век, става общ символ на цяло течение в европейската поезия. Това е откъснатият и понесен от бурята лист в баснята на Арно, използван нашироко от поетите на романтизма като олицетворение на човека, който странства с мъката си по света.

В завършен вид, с пълно поетическо великолепие, с дълбока народностност и решително изявено сатирично съдържание баснята достига нов, изключително висок връх в Русия и триумфира в безсмъртните творби на Иван Андреевич Крилов. Неговият пръв сборник със заглавие „Басни“ се публикува в 1809 година, има небивал успех и бързо се превръща в любимо четиво на всички демократични кръгове. Гогол пише, че това е „книга на мъдростта“ и поставя автора ѝ в редицата на най-големите поети.

Още преди Крилов, разбира се, баснята има място, и то почетно, в руската литература. С преводи от Езоп жанрът прониква по времето на Петър Велики и постепенно се утвърждава в творчеството на много писатели. Известни са „притчите на Антиох Кантемир“, с които, важно е да се посочи, се слага началото на руската художествена сатира. Басни

пишат Ломоносов, Треднаковски, Херасков, Майков, Аблесимов и други, между които изпъква Сумароков, със самобитния си, почти гротесков присмех, Хемницер с философско-сатиричната си поетичност, Дмитриев с лириката си и изискаността на формата. Всеки от тях влага в жанра свои разбирания, дава му нови краски. И като обща характеристика се очертава остротата на мисленето, чувството за справедливост и отрицанието на грозните явления от социалния ред.

Едва в басните на Крилов обаче, при съвършенството на баснения разказ и изумителната пластичност на образите, дълбоката и смела сатира става твърда и единствена основа за басненото изкуство. Тя е източникът на неговия реализъм и определя стойността на големите му поетични обобщения. „Като истински гениален човек – пише Белински за Крилов, – той не се е ограничил, подобно на други, с басненото в баснята, но ѝ е придал изгарящия характер на сатирата и памфлета.“ И допълва: „В наше време баснята като нравоучителен род поезия е действително лъжлив род... Но баснята като сатира е истински род поезия.“

При това, необходимо е да се изтъкне, сатиричното перо на Крилов рисува чрез облика на многобройните и различни животни цяла панорама не толкова на отделните човешки слабости и недостатъци, колкото на онези прояви от обществените отношения, които противоречат с представите на народното съзнание за нравственост и социална правда. По този начин, като защитава интересите на обикновените хора и изразява техните стремежи, поетът засяга най-важни, жизнени въпроси на човешкото съществуване и отстоява своята хуманистична и гражданска позиция. В това е и величието на баснописеца Крилов, и неувяхващото очарование на неговите кратки баснени истории, съхранили завинаги силата на истината и идеала.

Особено ярък е техният блясък и в „начина на изразяването“, както казва за тях Пушкин. Басните на Крилов са образец на колоритност и непринуденост в поетичния разказ, героите са почти осезаеми, огромно е интонационното богатство на живата разговорна реч. Тези черти естествено стават неотделими и задължителни за жанра.

След Крилов сатиричното съдържание на баснята намира нов подтик и укрепва на нова степен, когато се проявява с много по-определена социална активност и социална перспектива в края на XIX и началото на XX век.

Целенасочеността идва от остротата на обществените проблеми и от творческата енергия на писатели, свързани с работническото движение и с идеята за революционното преобразование на живота.

БЕЛЕЖКИ

Тази книга може да се разглежда и само като издание на поредицата „Сто шедьоври“. Но едно обстоятелство я прави в известна степен отличителна. Тя е първият сборник с басни от много автори, първата, така да се каже, баснена антология, която се появява у нас.

Това определя и особеността ѝ характер.

Естествено, подобрите творби са опит да се даде на читателя най-хубавото и представителното в жанра, онова, което със своята мисъл и образна сила се е открито във времето и живее и до днес. Към изискванията за висока художествена стойност се прибави желанието да се покаже дългият 2500-годишен път на баснята, различните разбирания за нейната същност, богатството на сюжетите ѝ. Повече внимание се обърна на литературите, в които басненото изкуство има изразена традиция. Подчертано е мястото на големите майстори-баснописци, но са включени и поети, които са писали басни между другото си литературно творчество.

В този смисъл в книгата е вложен отчасти и познавателен елемент.

Преобладават басните, в които жанрът се проявява с истинския си вид, в сатирично-поетичния си облик. От тях са предпочетени онези, в които сатиричното съдържание е близко на съвременника.

При работата над книгата, освен оригиналните текстове на отделните автори, са ползвани и материали от чуждестранни сборници, между които трябва да се отбележат съветските „Класическая басня“ на М. Л. Гаспаров, И. Ю. Подгаецкая и „Руская басня“ на Н. Степанов.

ЕЗОП. – Живял, според повечето източници, през VI век преди нашата ера, по произход фригиец. Роб на философа Ксант, по-късно освободен за успешното изпълнение на важни държавни задачи. Бил е в свитата на лидийския цар Крез. Загинал трагично, оклеветен от делфийските жреци. На него се приписват почти всички баснени сюжети от древността. Други автори оспорват тази биография, поддържана, впрочем, от Лафонтен. Според тях Езоп е чист грък, беден слуга при знатен първенец от остров Самос, около края на VII и началото на VI век пр.н.е. Трети твърдят, че е легендарна личност, но достоверни историци като Хезиод и Херодот пишат за него, без да имат съмнения в конкретното му съществуване. За Езоп като автор на басни споменава често и Аристофан. Първите записи на Езоповите поучителни истории са правени

през IV век пр.н.е., но и тези „оригинали“ са известни само от преписи през XIII–XV век, тоест след близо 2000 години от времето на тяхното създаване. В този смисъл трябва да се приеме, че не се знае точно какъв бил първоначалният вид на Езоповите текстове. Езоп се смята, според преписите, за автор на около 300 баснени сюжета. Според други басните му са 426.

ФЕДЪР – Римски писател (около 15 г. пр.н.е. – около 70 г. на н.е.), който пръв е разработил в литературна, стихотворна форма баснените сюжети. Роден е в Македония. Автор е на пет книги, в които освен пре-създадени Езопови басни има и негови лични творби. Част от тях са известни от по-късни прозаични преразкази в сборника „Ромул“.

ВАЛЕРИ БАБРИЙ (края на I – началото на II век). – Живял е в източните провинции на Римската империя и преразказвал в стихотворен вид басните на Езоп на гръцки език. Запазени са 140 такива преразказа, както и 50 преразказа в проза.

АВИАН (края на IV – началото на V век). – Биографията му не се знае. Дал стихотворна форма на прозаични баснени преразкази от Бабрий. Широко популярен в Средновековието.

ИГНАТИЙ ДЯКОН (VIII–IX век). – Виден представител на византийската литература, иконоборец, по-късно Никейски митрополит. Между многото жития на светци, църковни химни, поеми и др. е написал сборник „Езопови басни в ямбически четиристишия“, характерни като тогавашно учебно помагало по литература.

СИНТИПА. – „Басните на Синтипа“ е византийски сборник, използван за образователни цели. Синтипа е името на сирийски философ, за когото се говори в известната по онова време „Повест за седемте мъдрещи“. Не се знае дали той е съществувал, или не, а и самата повест не е свързана с басните.

НЕИЗВЕСТЕН АВТОР. – Една от латинските басни, запазен препис от късното Средновековие. Такива творби, с различни изпълнения и редакции, са се появявали в сборници, където заедно историите за животни е имало и кратки разказчета с поучителен характер.

ЯН ДЕ ВЕРТ (XIV век). – Автор на „Огледало на греховете, или Нов доктринал“ и на „Спорът между Рогир и Ян“ – дидактически произведения. Роден в град Ипър, Фландрия, хирург по професия. Макар и с морализаторски тенденции в творчеството си, той е представител на зараждащата се литература, която се противопоставя на благородниците и духовенството. Смята се, че творбата за трите папагала е написана преди 1351 година. Сюжетът ѝ е заимствуван от латинско произведение.

ЛЕОНАРДО ДА ВИНЧИ (1452–1519). – Великият живописец и скулптор, учен и изобретател, музикант и теоретик на изкуството е създал и немалко литературни произведения като „Предсказания“, „Фацетии“ и др. Неговите басни са писани в края на живота му и са особено интересни с оригиналните си сюжети, в които се отразяват и научните познания за природата, и философските разбирания на автора. В поетичните си заключения те са изцяло песимистични, като подчертават, че е напразен всеки опит да се промени порядъкът в света.

МАРТИН ЛУТЕР (1483–1546). – През 1530 г. Лутер, вождът на Немската реформация, преработва 14 басни от латинско-немското издание на Езоповите басни, като обръща внимание главно на езика им. Издадени след смъртта му, те са дълги години предпочитани като възпитателно-художествено средство.

ХАНС ЗАКС (1494–1576). – По професия обучар, един от най-известните и обичани немски поети на своето време. Писал е стихотворни разкази, често хумористични, които завършват с морализаторски заключения. В тях той ползва и сюжети на Езоп.

ЖАН ДЪО ЛАФОНТЕН (1621–1695). – Знаменитият френски баснописец се проявява най-напред като автор на драми, героични поеми и белетристични произведения. Първия голям успех му носят неговите стихотворни „Приказки“ (1665), в които, независимо от назидателните тенденции, се откроява сатиричната същност. Тези творби правят силно впечатление с духовитостта си и елегантността на стиха. Първите му шест книги „Басни“ излизат през 1668 година, а общо дванадесетте – през 1694. С широкия обхват на живота с оригиналността на сюжетите и с богатството на поетичното си майсторство те спечелват на Лафонтен изключителна популярност, превеждат се почти навсякъде и стават в известен смисъл синоним на френското остроумие и на езиковата точност. Познати са и сентенциите на Лафонтен за басненото изкуство, като например „голото поучение е скучно“, „моралът е душата на баснята, а разказът е нейното тяло“ и др. Трябва да се допълни, че писатели като Русо и Ламартин, а в наше време и Елюар, са го обвинявали за неговите изводи, в които, според тях, се изтъква предимството на по-силния и по-ловкия.

ФРАНСОА ДЪО ФЕНЕЛОН (Франсоа дьо Салиняк дьо ла Мот) (1651–1715) – Белетрист, философ и историк, прочут с романа „Приключенията на Телемах“. Пише своята книга „Басни“ (1690) с определено възпитателни цели за своя невръстен ученик, внук на Луи XIV.

АНТУН ГЛЕДЖЕВИЧ (1659–1728) – Роден в Дубровник, работил

като писар. Предимно лиричен поет, но известен главно със сатирическите си стихотворения, за които е осъждан.

МАТЮ ПРАЙЪР (1664–1721) – Известен английски поет, член на парламента и дипломат. Басните му са публикувани в сборник със стихотворения (1709), отличават се с изящното пресъздаване на традиционните сюжети и с остро, често пъти открито изявено изобличение.

АНТОАН УДАР ДЪО ЛАМОТ (1672–1731) – Френски поет и теоретик на поезията, писал в разни литературни жанрове. Неговите „Нови басни“ са характерни с отсъствието на класически и сюжети.

ЛУДВИГ ХОЛБЕРГ (1684–1754) – Датски писател, по произход норвежец, автор на много творби с демократично направление. Книгите му „Поучителни мисли“ и „Басни“ имат просветителски цели. Прежеждани са в много европейски страни.

ДЖОН ГЕЙ (1685–1732) – Английски поет и драматург, популярен в своето време с поемата „Тривия, или Изкуството да се разхождаш по улиците на Лондон“ (1716), както и с „Опера за бедняците“, сатира за висшето лондонско общество. Неговите „Басни в стихове“ (1727–1728) се смятат за най-добрите в английската поезия.

АЛЪН РАМЗЕЙ (1686–1758) – Шотландски поет и общественик. Неуморен изследовател на старинната шотландска поезия. И, той е известен със своите „Шотландски песни“ (1718), с „Поemi“ (1721), с пасторалната комедия „Нежният пастир“ (1725), с издадения от него фолклорен сборник „Вечнозелени“ (1724). Книгата му „Басни и приказки“ (1722) се отличава със закачливия си народностен дух.

УЛОФ ФОН ДАЛИН (1708–1763) – Един от най-големите шведски поети, автор и на значителни исторически изследвания. Особена слава му носят неговите сатирично-алегорични творби като например „История на един кон“ (1738), която осмива живота на аристокрацията и има по-късно много подражания. Писал е в баснения жанр, внася в сатиричното му съдържание непосредствена лирическа намеса.

ГЕДЕОН РАДАН (1713–1792) – Известен унгарски поет и просветител, основал Унгарската народна библиотека, която носи неговото име. В поетичното му творчество заемат важно място басните, които са издържани предимно в стила на античността.

КРИСТИЯН ГЕЛЕРТ (1715–1769) – Немски писател, професор в Лайпциг, създал романи и комедии, наричан приживе „наставник на Германия“. Неговите „Басни и разкази“ (1746–1748) придобиват необикновена популярност и са любимо четиво на широките народни кръгове. Като доказателство за това се посочва, че непознати селяни, прочели

неговите творби, са му косили дърва за огрев през зимата.

АЛЕКСАНДЪР СУМАРОКОВ (1717–1777) – Крупен представител, а според някои основоположник на руския класицизъм. Учил в Петербург, от 1736 година – директор на първия императорски театър. Публикувал е в много литературни жанрове. Баснените му истории, които той нарича притчи, се появяват от 1755 г. нататък в списанията „Ежемесечни съчинения“, „Трудолюбива пчела“, „Полезно увеселение“ и др., а в 1762 г. излизат в отделно издание от две книги със заглавие „Притчи от Александър Сумароков“. Трета книга излиза през 1769 г. Написал е общо над 370 „притчи“, повече от всеки друг руски баснописец.

ГОТХОЛД ЕФРАИМ ЛЕСИНГ (1729–1781). – Най-значителният писател и философ на Немското просвещение, създател на реалистичната буржоазна драма, автор на прочутия трактат „Лаокоон“ (1766) и на цикъла статии „Хамбургска драматургия“. Принципът, че изкуството е „училище за нравственост“, е защитен в неговите „Басни“ (1759). Лесинг пише, че двете неотделими страни на баснята са изобличението и поучението.

ЖАН-ЛУИ ОБЕР (1731–1814) – Смята се за един от най-големите френски баснописци в края на XVIII век. Волтер пише, че басните му „го поставят наравно с Лафонтен“. Характерно за Обер е, че съзнателно избягва всички лафонтенови сюжети и съчинява собствени.

ГУСТАВ ГЮЛЕНБОРГ (1731–1808) – Известен шведски писател и просветител, писал сатири в стила на Ювенал, като „Сатира срещу моите приятели“ (1759) и „Този, който презира света“ (1759). Неговите „Нравоучителни басни“ (1785) са се радвали на шумен успех.

ИГНАЦИЙ КРАСИЦКИ (1735–1801) – Бележит поет-сатирик и писател от времето на Полското просвещение. Макар и духовник, активно е участвал в обществения и литературния живот. Сатиричният му талант се е изявил най-вече в поемите „Мишкоида“, (1775) и „Монахомахия“ (1778), за които е наречен „княз на поетите“. Публикувал е „Басни и притчи“ (1779) и „Нови басни“ (1802), в които се придържа към класическата завършеност на формата. Поуките в неговите басни са, както се посочва, в основата си дълбоко скептични.

ГОТЛИБ КОНРАД ПФЕФЕЛ (1736–1809) – Немски писател, елзсец, ослепял на 21-годишна възраст, писал поезия и съчинения по военна тактика. Басните му, издадени в 1783 г., продължават морализаторските традиции на Гелерт, но заострят социално-критическите мотиви.

ИПОЛИТ БОГДАНОВИЧ (1744–1803) – Руски баснописец. Прочул се е с поемата „Душичка“, по сюжет от Лафонтен. Винаги е отбелязвал

басните си с подзаглавия като „приказка“, „пословица“ и пр.

ЖАН-ЖАК ФРАНСОА БОАСАР (1744–1833) – Френски баснописец, написал книга със заглавие „Хиляда и една басни“, което подсказва желанието му да сближи жанра със занимателността на източната приказка. Басните му са с оригинални сюжети, имат социален и политически характер, сатирическото обобщение изпъква обикновено като асоциация и не му се дава конкретен израз, нито се оформя като поука.

ИВАН ХЕМНИЦЕР (1745–1784) – Талантлив и ярък руски баснописец, роден в Астраханска губерния, учил медицина в Петербург, служил като военен дванадесет години и след това се отдал на научни занимания по минералогия, в която област издал отделни трудове. В 1779 г. е публикувал анонимно сборник със заглавие „Басни и приказки от N14“, които по-късно са му спечелили литературна известност. Басните му са с изящна форма и засягат важни, предимно общочовешки проблеми.

ЙОХАН ВОЛФГАНГ ГЪОТЕ (1749–1832) – Велик немски поет, мислител и учен, оставил трайна следа в духовния живот на човечеството. Произведенията му възлизат на 143 тома. Писал е във всички литературни жанрове. В поезията му се срещат и творби с баснен характер.

ТОМАС ДЕ ИРИАРТЕ (1750–1791) – Испански писател, драматург и композитор. Придобил е най-широка известност с книгата си „Литературни басни“ (1786). За нея, както и за сатирическата му проза „Послание на Хуан Висенте до Франсиско от Аркос“, е преследван от инквизицията. Басните му са просветителски и същевременно изобличават основни обществени пороци. Отличават се с простота и музикалност на речта.

ЖАН-ПИЕР КЛАРИС ДЪО ФЛОРИАН (1755–1794) – Най-бележит френски баснописец след Лафонтен. Първото му произведение е пасторалният роман „Галатей“, който се е ползвал с голям успех. Истинската слава му донеся сборникът с басни, излязъл в 1792 г. В авторския предговор той посочва, че като източници на сюжети са му служили Ириарте, Езоп, Гей, „Панчатантра“ и немските баснописци. На него не са присъщи богатият рисунък и поетичността на Лафонтен, а сатиричността му обикновено води към по-обща, предимно морални изводи.

АНТОАН-ФРАНСОА ЛЕБАЙИ (1755–1832) – Френски баснописец, продължител на Лафонтеновата школа. Има четири сборника басни, които са характерни със стремежа към кратко, запомнящо се изложение на баснения разказ. Радвал се е на широка популярност. Прежеждал е на френски басни от Крилов.

ИВАН ДМИТРИЕВ (1760–1837) – Един от изтъкнатите представители на руската басня. Бил е гвардейски офицер, завършва кариерата си като министър на правосъдието. Участвал е в литературните кръгове около писатели като Державин и Карамзин. Неговите „Басни и приказки“ (1798) са били признавани като образец на изящен литературен стил и дълго са се радвали на широка известност. Той е превеждал и басни от френски автори.

ИВАН КРИЛОВ (1769–1844) – Роден е в Москва, в семейството на офицер. След смъртта на бащата постъпва още юноша на работа. Четирнадесетгодишен отива в Петербург, написал вече първата си комедия – либрето за комична опера „Гледачката на кафе“. Дълги години е служител в държавни учреждения, пише стихове, трагедии, комедии, които не виждат бял свят. Става известен през 1789 г., когато почва да издава сатиричното списание „Почта духовий“, в което публикува писма-фейлетони, осмиващи и високите сановници, и чиновническия бит. В края на годината списанието е спряно от правителството. Той издава по-късно и списанията „Зрител“ и „Санктпетербургский Меркурий“. Поради неприятностите, които има, е принуден да напусне Петербург, където се връща отново едва в 1806 година и за първи път почва да печата своите басни. Дмитриев ги приветства, популярността им нараства необикновено бързо. Първата книга „Басни“ излиза през 1809 г., последвана от още шест непрекъснато допълвани и разширявани издания. Разпространението им е много-широко. „С такъв успех не се е ползвал в Русия нито един писател“, пише Белински. Четат го млади и стари, отделни стихове на „спокойния мъдрец“, както са го наричали, се превръщат в общоупотребими изречения. Съвременниците му са виждали в някои басни пряк отзвук на конкретни политически събития. Цялостното издание на неговите „Басни“ в девет книги е подготвено от Крилов през последните месеци на живота му, в 1843 година, и излиза от печат след смъртта на баснописеца.

АЛЕКСАНДЪР ПУШКИН (1799–1837). – Великият руски поет е написал само една басня (1829). Тя е полемична, насочена е срещу Н. И. Надеждни (1804–1856), критик, противник на романтизма, който в списанието „Европейски вестник“ рязко и несправедливо е критикувал Пушкин за „Полтава“ и „Граф Нулин“, като упреква поета за неспазване на поетическите правила. Пушкин, който неведнъж е осмивал Надеждин в епиграми, му отговаря с „притча“, чийто анекдот е заимствувал от Плиний (I век на н.е.).

АЛЕКСАНДЪР ИЗМАЙЛОВ (1779–1831) – Много талантлив руски

баснописец, майстор на живописни битови картини. Издал първия си сборник „Басни и приказки“ в 1814 г. Заимствувал сюжети от френски баснописци.

ЮЛИАН НЕМЦЕВИЧ (1757–1841) – Известен писател и деятел на Полското просвещение, смятан за олицетворение на Полша. Автор е на първата в полската литература политическа комедия „Завръщането на депутата“ (1790), неговите „Исторически песни“ (1816) е знаела цялата страна. Писал е много басни през живота си, в които въвежда политически характер на изобличението. Във варшавското Общество на приятелите на науката е чел специална лекция за баснята, в която е изтъкнал, че басненото изкуство трябва да защитава „полезната истина“.

ПЬОТР ВЯЗЕМСКИ (1792–1878) – Княз, приятел на Пушкин и много декабристи. През първата четвърт на XIX век писал сатирични стихове, епиграми и баснени сюжети с лек и остроумен стих.

АДАМ МИЦКЕВИЧ (1798–1855) – Най-големият полски поет-романтик, определил пътя на националната полска литература. Басните заемат значително място в неговото богато и разнообразно творчество, като с тях той защитава пряко разбиранията си за народностност на поетическата култура. В сюжетите си внася мотиви, непосредствено свързани с политически събития. Баснята „Порът участва в изборите“ отразява споровете между групите в полската емиграция по повод вината за поражението на полското въстание през 1830–1831 година.

ХАЙНРИХ ХАЙНЕ (1797–1856) – Един от великите немски поети и сатирици, който пише, че желае на гроба му да бъде положен меч, защото е бил „храбър войник в битката за благо на човечеството“. В сатирическата му поезия се срещат и немалко баснени структури, както и чисти басни.

ЕГОР АЛИПАНОВ (1800–1860) – Поет и сатирик, който защитава кратката, почти епиграмна форма на баснята в Русия.

ПИЕР ЛАШАМБОДИ (1806–1872) – Френски баснописец и автор на песни, участвал в революционните събития през 1830 и 1848 година, публикувал първия си сборник от басни през 1839 г. Басненото изкуство при него се проявява като гражданска поезия и поуките в отделните творби често представляват политически лозунги.

АЛЕКСАНДРУ ДОНИЧ (1806–1866) – Роден в Молдавия, с. Станка, Оргеевска област. Поет и сатирик. Учи във военно училище в Петербург, служи известно време в руската армия. Един от стълбовете на молдавската литература и пръв румънски преводач от руски. В 1842 г. публикува книга „Басни“, която му донася голямо литературно признание.

ГРЕГОРЕ АЛЕКСАНДРЕСКУ (1810–1885) – Роден в Търговище, издал първата си книга със стихове и преводи през 1832 г. Автор на няколко книги с лирика и басни. Най-големият румънски баснописец.

ПЕТКО Р. СЛАВЕЙКОВ (1827–1895) – Големият книжовник, поет и общественик е първият български баснописец. Книгата му „Басненик“ излиза в 1852 г. и съдържа побългарени езоповски и криловски сюжети. Интересно е, че първите му басни с изявен сатиричен характер имат основата си полемика на литературна тема. Такава е „Осел и славей“ (1866), написана по повод публикация във в. „Турция“, бр. 41, че речта на Славейков при откриването на българското читалище в Цариград е „глупава“. Засегнатият писател отговаря в „Гайда“, брой 8, че „ся отказва да влезе в разискание е такъв чудовищни критичи“ и вместо да се препира с тях, „предпочита да прикаже на читателите си една къса приказчица“. Баснята „Куко и Пипе“ е публикувана най-напред без подпис в „Пчелици или ред книжки за децата“, Цариград, 1871, кн. 4.

ЙОСИП СТРИТАР (1836–1923) – Словенски поет, прозаик, драматург и сатирик, основоположник на баснения жанр в своята страна. Най-популярните му басни продължават да се публикуват в читанки и христоматии.

НАИМ ФРАШЪРИ (1846–1900) – Най-яркият и изявен баснописец в албанската литература. Писал и в други жанрове.

ИВАН ВАЗОВ (1850–1921) – Сред богатото му и разнообразно поетично творчество се откриват стихотворения, които имат баснен характер, макар че авторът не ги е определил към този жанр. „Най-големият“ е публикувано в сбирката „Скитнишки песни“, за което Вазов в разговорите си с И. Шишманов казва, че е писано през 1899 година. Препечатвано е в много сборници.

СТОЯН МИХАЙЛОВСКИ (1856–1927) – По броя на написаните творби литературното му наследство отстъпва само пред Вазов. Поет и сатирик, драматург и публицист, басните му се радват на всеобщо разпространение, популярност и литературно признание. Роден в Елена, учил в императорския Османски лицей в Цариград и правни науки в Ексан Прованс, Франция, след завръщането си у нас той работи като учител, журналист, държавен чиновник, депутат, общественик. Още отрано е авторитетно име. През март 1904 г. е съден за яростния си памфлет срещу цар Фердинанд. След 1905 година се отдръпва от активния политически живот. Почнал е да пише басни от 1889 г. и до края на живота си създава повече от 250 баснени творби. Публикуваните след 1905 г. носят морализаторски характер за разлика от първите, които имат

голяма сатирична острота и сила. „Бухал и светулка“ (1889) и „Орел и охлюв“ (1889) са писани в Русе и публикувани за първи път в сп. „Библиотека свети Климент“. По-късно са известни с нови варианти. „Секира и търнокоп“ (1890) е печатана в сбирката „Железни струни“, а „Паун и лястовичка“ (1890) се появява най-напред в „Денница“, списание, редактирано от Вазов.

ТЕВФИК ФИКРЕТ (1867–1915). – Роден в Истанбул, завършва лицей „Галата Сарай“ и дълги години учителства. През 1896–1901 година работи в сп. „Сервети фюнюн“, което изразява новото литературно течение в Турция. Издал е сборници с поезия, в които има немало басни и сатирични стихотворения.

ТРИЛУСА (Карло Алберто Салустри) (1871–1950) – Един от големите представители на италианската поезия, остроумен сатирик и баснописец. Творбите му се отличават с оригиналност на сюжетите, рязкост на отрицанието и съвременна интонация. Написани са с бляскав стих.

АВЕДИК ИСААКЯН (1875–1957) – Роден близо до днешния град Лениканан, учил в Германия, след завръщането си в Армения арестуван за революционна дейност. Бележит поет, писал и в прозаичните жанрове. „Може би сега в цяла Европа няма такъв свеж и непосредствен талант“, казва за него Блок. Носител на Държавна награда на СССР (1946). Има много стихотворения, в които използва художествените средства на баснята.

ДИМИТЪР ПОДВЪРЗАЧОВ (1881–1937) – Лиричен поет, журналист, преводач, писал фейлетони и разнообразни сатирични миниатюри, автор на 51 басни. Към този жанр интересът му се проявява през 1933 година и публикациите му във вестниците са обикновено под рубриката „Басни за мустакати деца“. Приживе не е издал сборник, има посмъртни издания (1938, 1975, 1981). Голямото богатство на неговия поетичен език проличава ярко в баснените му творби.

ДЕМЯН БЕДНИ (Ефим Алексеевич Придворов) (1883–1945) – От семейство на бедни селяни, завършил Петербургския университет, публикувал за първи път стихове в 1899 година. Придобива известност, когато почва да сътрудничи активно във вестник „Звезда“ (1911) и по-късно в „Правда“. Автор на лирични и граждански стихотворения, поеми, песни и басни. Повечето от баснените му работи се появяват в партийния печат, имат жив обществен отзвук. В 1913 г. излиза първият му сборник „Басни“, с ново издание в 1917 година. Пише в баснения жанр и в следреволюционните години. Сборникът му „100 басни“ е отпечатан

в 1935 година.

ДЖЕЙМС ТЪРБЪР (1894–1961) – Автор на много сборници с басни, издържани в иронично-пародиен дух. По думите на критика Пол Дженингс „Търбър създаде собствен жанр и остана ненадминат класик в сферата му“. Този плодовит американски писател е освен това известен илюстратор и карикатурист.

ГУСТАВ КРЪКЛЕЦ (1899–1973) – Роден недалече от Карловци, Хърватско. Първата си книга „Лирика“ издава в 1919 година. Работи като редактор в списания и издателства в Загреб и Белград. В 1951 г. е избран за член на Югославската академия на науките и изкуствата. Има десетки книги със стихове, басни, епиграми, фейлетони за възрастни и деца.

МАРЧЕЛ БРЕСЛАШУ (1903–1966) – Роден в Букурещ. В 1938 г. издава първата си стихосбирка, но става известен най-вече със сборника „Басни“ (1946). По-късно публикува още няколко книги басни, между които „Големи и малки басни за малки и големи“, „Диалектика на поезията или песен за песента“ и др. В творчеството му преобладава сатирата.

ХРИСТО РАДЕВСКИ (1903) – Изтъкнатият поет, преводач и общественик е роден в Троян. Бил е редактор, дипломат, народен представител. Басните и сатиричните стихотворения са неразделна част от голямото му лирично творчество. За първи път публикува баснения жанр през 1932 година, вестник „Купел“, със заглавие „Басня за зверовете“, писана по повод гоненията срещу трудовия печат. През 1947 г. издава сборника с басни „Уважаемите“, след това „Басни“ (1951), претърпели три издания и допълнени с нови творби в разширено издание през 1955 година. По-късно излизат сборниците „Те още живеят“ (1959) и „100 басни“ (1961). Нови баснени творби включва в сатиричната стихосбирка „Не е верно ли?“ (1966). Непубликувани по-рано басни са отпечатани в книгите му с избрани произведения, излизали в 1956, 1964, 1971, 1975, 1978 г. В баснения жанр пише активно и в днешни дни.

АУРЕЛ БАРАНГА (1913–1979) – Известен румънски поет, комедиограф и общественик. Роден в Букурещ, първите му стихотворения се появяват в печата през 1929 година. Писал е и проза. От 1947 г. се посвещава на драматично творчество. През последните години от живота си публикува предимно басни.

СЕРГЕЙ МИХАЛКОВ (1913) – Роден в Москва, завършил Литературния институт „М. Горки“. Публикува за първи път в централните вестници през 1933 година. Голям успех имат стихотворенията и

поемите му за деца („Чичо Стъпа“ и др.). През 1945 г. написва по съвета на А. Н. Толстой първите си басни. „Нашият най-стар писател – разказва сам Михалков, – забележителният майстор на словото А.Н. Толстой, беше прочел някъде мои нови стихове за деца и ми каза: «На тебе най-добре ти се удават стиховете, в които излизаш от фолклора, от народния хумор. Защо не почнеш да пишеш басни?» След известно време аз написах.“ Творбите в баснения жанр поставят Михалков на челно място между съвременните съветски баснописци и се ползват с много голяма популярност. Негови басни са превеждани и на български в два авторски сборника (1968, 1971).

СЕРГЕЙ СМИРНОВ (1913) – Лирически поет, с дълбоко, изразено чувство за граждански дълг, със заразителен оптимизъм. Известен и като сатирик и пародист. Роден в Ялта, почнал да печата през 1934 г., завършил Литературния институт „М. Горки“, където от 1949 г. води семинар по поезия. Издал е много сбирки като „Приятелите“, „Добро утро“, „Откровен разговор“, „На гости и у дома“, „Весел характер“ и други. Между тях е и сборникът „100 кратки басни“ (1959).

ХЮСЕИН ЮРТТАШ (1946) – Роден в град Фоча. Завършва учителски институт и учителства в егейски села и източните области на Турция. Първите си стихове публикува през 1974 година. Сътрудничи на влиятелни вестници и списания в Анкара и Измир. Автор на стихосбирки, между които е и сборникът с басни „Космонавт-скакалец“ (1980).

КРАЙ

© 1983 Банчо Банов

Сканиране, разпознаване и редакция: Ивет Костова, 2007

Публикация:

100 шедеври на баснята

Подбор Банчо Банов

Предговор и бележки © Банчо Банов

Превод © КОЛЕКТИВ

Издателство „Народна култура“, София, 1983 г.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2743>]